

ע"ז ד"ה ורז, מצוה שם להיפך דיין שלפני המזון שהוא לשחות חסוד יותר מיין שצחוק המזון שאינו צא אלא לשחות המאכל עיי"ש.

דף קי"א ע"א

דמו בראשו ומתחייב בנפשו. ופירש"י בנדה (דף י"ז). דמו בראשו שמתחייב ונענש עבור מיתתו, ומתחייב בנפשו, שהוא גרם לעלמו.

שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך. ומסקנת הש"ך יו"ד סוס"י קל"ח שיאמר גם הפסוק צאיוצ שופך בוז על נדיבים ומית אפיקוס רפה. [ג.נ.: ר' רש"א צ"מ פד.]

נראה דאמירת הפסוק הוא תקנה גם לאשה, מדלא קאמר לימרו וכן מוכח מהכתוב לעיל (דף ק"י). שחירו דר"י ה' אומר הפסוק שופך בוז, ולכן ה' יושב אשערי עזילה, מצוה מה שהוא תקנה גם לאשה.

דף קי"ב ע"א

אובלין ומשקין שתחת המטה. יש לעי' דהשו"ע סי' קע"ז סעי' ^{אוצר החכמה} ה' העתיק הלשון "ולא יתן תצטיל ולא משקים תחת המטה" ולמה שינה מלשון הגמ', ובשו"ע הרב ה' שמירת גוף סעי' ז' כתב לא יתן תצטיל או שאר אובלין ומשקין תחת המטה עכ"ל, וכ"כ צפתתי תשובה סק"ה בשם הגר"א דאפילו מאכל יבש ג"כ אסור להניחם תחת המטה, וכן כתב הרמב"ם פ"ה מה' רולח ושמירת נפש "ולא יתן תצטיל תחת המטה אע"פ שהוא עוסק בסעודה שמה יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו" עכ"ל, והשיג ע"ז הראש"ד "גם זה הוא צירושלמי ומפרשים משום רוח רעה" עכ"ל, ויהא נפק"מ בין הרמב"ם להראש"ד דלהרמב"ם יהא אסור דוקא תצטיל או משקים, ומקורו מהירושלמי (הוצא ברא"ש ע"ז פ"ג סוף סי' י"ג) תצטיל תוחי ערסא, משמע דשאר אובליים מותרים, דאובליים יבשים לא שייך שמה יפול לחובו ואינו רואהו ולהראש"ד יהא אסור כל מיני אובליים וכן אם יהיו מחופים ולהרמב"ם מותרים והנה א"א לומר דהמחבר צו"ע הכריע ^{1234567 n=אח} בהרמב"ם ולכן לא הזכיר אלא תצטיל ומשקין וכמו"כ לא הזכיר אפי' מחופים, שהרי כתב בהדיא משום רוח רעה.

וצ"ע על הראש"ד שכתב שהוא מן הירושלמי ומפרשים משום רוח רעה ולמה לא הביא גמ' דידן שמפורש בהדיא משום רוח רעה. ומלאחי שהביא אדם סי' פ"ג ס"ג עמד בזה והכריח מזה דהראשונים הנ"ל לא ה' להם גירסא זו בגמ' ולכן לא הביאו אלא את הירושלמי.

לע"ד נראה דלהרמב"ם אין חילוק בין חי למצוה אלא בין לח ליבש דכלה איכא החשש דשמה יפול לחובו ולאו אדעתא ומשא"כ ביבש, וכתבתי זה כיון שראיתי בכמה אחרונים שהוצאו צשדי חמד מערכת הלמ"ד כלל קמ"א סי' ל"א וצדרכי תשובה סי' קע"ז ס"ק ל"ו שתיקרו החילוק בין מצוה לחי ואינו מובן, ועיי"ש עוד צשדי חמד שהאריך בזה ואם נאסר צדיעצד.

התורת חיים צמח' שצויות (דף ע"ו ע"ז) צד"ה ריב"ל (הוצא כאן צגהש"ס ויש שם ע"ס צליון הדף) ח"ל, לפי שהשינה אחד מס' צמיתה כיון דנשמחו יולאת ולהכי רוחא מסאצא שריא

בו דש אף היין עלמו נפסל, וכמו"ש בחי' הגר"ז למנחות דף נ"ז ע"ז צד"ה הרמב"ם צפ"ה, וע"פ חשו' הריב"ש סי' י'.

במור סי' רע"ז כתב בשם בעל העיטור דמקדשין על יין מצוה דלא גרע מקונדיטון פי' שנתערב בו דש דאיתא צירושלמי שיואלין בו צפסח ידי ד' כוסות עכ"ל. ולא הבנתי מה הולך להוכיח מקונדיטון, שהרי אפשר לחלק בין נתערב בו דש למצוה שהוא פסול מחמת עלמו ולמה לא הביא הירושלמי דבהדיא מתיר במצוה ול"ע.

דף קי"י ע"א

מצוה באפי נפשה הוא. עי' חשו' הרשב"א סי' ע"ב.

דרבא אפקינהו לרבנן בד' בוסות. צמלא הרועים והרש"ש הקשו למה לא חשש לכשפים כמו"ש החו' לעיל צד"ה רבא, וכבר הקדימם בקושיא זו בחשו' חות יאיר סי' כ"ה, וצ"ס כ"ו הקשה עוד מה מקשה הגמ' לעיל איך מתקני רצון מידי דאחי זה לידי סכנה אדרבה נוכח מה דד' אין בהם משום זוגות, וכמו צ"י כוסות דאין בהם משום זוגות כיון שתיקנו צבית האכל, ותיורן שם דזה פשוטא לי' לגמ' דאפי' צ"י אע"ג דאין חשש מזיקין אכל לכשפים איכא למיחש, אכל רבא דאפקינהו לרבנן צווגי דהוי אקראי ל"ה לכשפים, וכן צבית האכל כיון דהוי אקראי ל"ה לכשפים, אכל אילו ה' חשש מזיקין היו חוששין גם צבית האכל ולכן מוכיחה הגמ' ד' אין בהם משום זוגות היינו דאין חשש מזיקין, אכל צד' כוסות שהיא תקנה קצועה לכל ישראל מקשה הגמ' דניחוש עכ"פ לכשפים.

והרש"ש כתב לתרן הקושיא הראשונה על דרך שכתב הרא"ש סי' כ"ה צמחתי' בשם רבינו יונה עכ"ל, ונעתיק דברי רבינו יונה ח"ל, דעיצול ראשון אינו לחיוב אלא להכירא בעלמא ורגילין כל השנה שאובליים חזרת צלא חרוסת ואינם חוששים לקפא גם עתה גמי לא חששו חכמים אם יאכלו צלא חרוסת כמו שעושים בשאר ימות השנה, אכל עיצול שני שהוא של מזה הזכירו חכמים שלא יהא בו חשש סכנה עכ"ל, וכמו"כ כאן דרבא שהקשה לרבנן יין הרשות לא חשש לסכנה אכל צד' כוסות שהוא יין מזה מקשה הגמ' דנחשוש לסכנה, אמנם לענ"ד יש להבין דאדרבה דצדצר מזה צודאי שאין לחשוש, דשלוהי מזה אינן חזקין ושומר מזה לא ידע דבר רע, וזה לא הוי קציעי הזקא שהרי צדצר הרשות אין מהרין צו ול"ע.

רשב"ם ד"ה לא יאכל תרי וכו' עד זמן מרובה. לא נתפרש מהו שיעור זמן מרובה.

דף קי"י ע"ב

פרחי' זיקא למוריקא חרתא. פי' שעושין הקערה והשצעות ואין הסמים עלמם פועלים הכיטוף, ריב"ש סי' ז"ב.

דבו"ע תרי אתבא וחד לבתר תבא לא מיצטרפי. לכאורה נראה דבצרת ר"ג דיין שצחוק הסעודה חסוד יותר מיין שלפני הסעודה והוי כשיכר וחרמא, דהחמור מצטרף לקל, אכל הקל אינו מצטרף לחמור, ורז משרשיא סוצר כיון דיין שלפני הסעודה שייכי לין שצחוק הסעודה [ודוגמא לדבר לענין צרכות צשו"ע סי' קע"ד סעי' ד' וסעי' ו' עיי"ש וכו"ה ברא"ש כאן סוס"י כ"ד דיין שלפני המזון כיון שצא לגרר ולהמשיך לסעודה בכלל הסעודה הן] א"כ הגבירה שחב צהמשך אחד, אכל יין שלאחר עקירת השולחן אין לו המשך עם היין שלפניו והוי כגמולך, אמנם צחוס' צרכות דף מ"ב

לחזר על הפתחים, ותיקן דיש לדקדק על לשון הירושלמי ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין, הול"ל ויושב בסוכה ונוטל לולב וחוקע בשופר ומניח תפילין, אלא דהירושלמי אזיל לשיטתו בצרכות פ"ע ה"ג העושה סוכה לעצמו מצרך אקצ"ו לעשות סוכה נכנס לישב זה מצרך אקצ"ו לישב בסוכה וכן חשיב ואזיל כל המלוות שמצרך על עשייתו, וגם על קיומן, וזמן שאין לו נפטר רק מעשיית הסוכה והתפילין שאינם אלא הכשר המלוה, חזל על קיום המלוה בעלמה לא נפטר בזמן שאין לו, ולא גרע מנר שבת ונר חנוכה וד' כוסות דמוכר כסותו, עכ"ד.

ולפ"ד עלה בדינו דמלוה דאורייתא לכו"ע חייב למכור כסותו ולחזר על הפתחים, לא נחלקו ר"ע וחכמים אלא במלוות דרצון, דר"ע סבר דמלוה דרצון אינו לרצון עצמו, חוץ ממלוה דפרסומי ניסא כד' כוסות ונר חנוכה דחייב גם להשכיר עצמו (שער הכיון תרע"א אות ג' דלא כע"ת) ונר שבת (רס"ג ס"ב) וכסא דהרסנא (ביאור הגר"א ס' תרע"א).

וח"א הוסיף שגם בקידוש היום מוכר כסותו וכדאיתא במגילה דף כ"ז ע"ב ומה למד הרמב"ם דכל שכן צנר חנוכה דעדיף מקידוש היום וכמו"ש בלוינו מוכר"ג (שנדפסו בסוף הרמב"ם) בפ"ד מה' חנוכה ה"ב, (וראה מש"כ להלן בשיטת הרמב"ם).

והראונו ברמב"ם פ"א מה' שקלים ה"א דמלוות מחלית השקל מוכר כסותו, וכן דעת החינוך מלוה ק"ה, ותמהו האחרונים על מקור הדין שלא מלינו כן בשום מקום, (עי' צפי' הר"פ לסהמ"ז לרס"ג מ"ע ב' דף קמ"ט ע"ב ובבלי חמדה שמות עמ' 326) ואין לומר שסובר הרמב"ם שכל מלוות דאורייתא הוא כן וכמו"ש לעיל, דא"כ למה הזכיר הרמב"ם דין זה דמוכר כסותו דוקא במלוה דמחלית השקל, והרי דין זה נוהג בכל המלוות, אלא ודאי שסובר שהוא דין מיוחד במחלית השקל דוקא, ולפ"ז אכתי לא זכינו לדעת מקורו של הרמב"ם.

אמנם צחי' רעק"א ס' תרע"א חידש דמלוה שהיא משום פרסומי ניסא חייב לבצו יותר מחומש ואפשר אפי' יותר משליש ועדיף יותר ממלוה דאורייתא, א"ת"ד. ולפ"ז א"ל לדחוק בהירושלמי דפטור רק מהכשר, אלא אף מגוף המלוה פטור, ומלוה דרצון שהיא משום פרסומי ניסא עדיף ממלוה דאורייתא וכמו שמלינו עדיפות לגבי בצו יותר משליש, כמו"כ עדיף לגבי חזור על הפתחים, ודלא כהביאור הלכה ה"ל צסי' תרנ"ו, וגם המשנ"ז ע"ג ריש ס' כ"ה נקט בפשיטתו דמשום מלוה תפילין א"ל לחזר על הפתחים מהך ירושלמי, ודלא כמו"ש צביאור הלכה ס' תרנ"ו, והנה זה גופא ל"ע מג"ל, דגמ' לא החבר אלא שרץ לחזר על הפתחים ומג"ל שחייב לבצו על ד' כוסות יותר מחומש, ונראה דכל העם דאל יבצו יותר מחומש הוא שמה יעני וילטערך לצריות כמו"ש רש"י בכתובות (נ'), ומש"כ במלוות דפרסומי ניסא או נר שבת שהוא משום שלום בית כיון שחייבוהו להטערך לצריות ממילא חייב לבצו גם יותר מחומש, (ועי' חזו"א אהע"ז ס' קמ"ח קדושין דף כ"ט ע"א דכ"ה הוא לפדות שן בדברי המשנ"ז ה"ג). והע"ז ס' תרע"ח כתב צמי שיש לו מעות מלומלמים, סעודה שלישית קודמת לנ"ח, דסעודה ג' יש לה סמך מן הפסוק, והקשה הביאור הלכה ס' רס"ג דאדרבה שחרי צסעודה ג' אמרינן עשה שבתך חול, ומש"כ צנ"ח, וממילא יש לנ"ח דין קדימה לסעודה ג', ע"כ ביארנו שיטת הרש"ם וכו"ה להלכה צסי' תע"ז.

עלי' דלויניש בשעת שינה זה טעם נע"י שחרית וכשהוא מאכיל בשעת שינה על האוכלין הרי הן כאילו היו צאהל המה ושריא עליהן ההוא רוח מסאצא עכ"ל.

ולמדנו מזה כמה הלכות דדוקא אם בשעת שינה היו תחת המטה וכן אם ישן פחות מס' נישמין אין שורה רוח רעה וכמו"ש המשנ"ז ס' ד' סקל"ד, ואם ישן ביום הוא ספק, וכל הגדרים שיש ¹²³⁴⁵⁶⁷צנע"י יש באוכלין ומשקן תחת המטה.

והנה לטעמו של התו"ח ל"ע דצאהל המה ממש לא מלינו ששורה ר"כ על האוכלין שנמלחים שם, אמנם נראה דהצ"ו לא ס"ל כן שהרי נסתפק צסי' ד' סעי' י"ג וסעי' ע"ו אם הלילה גורם הרור' ואפי' ניעור כל הלילה ג"כ שורה הרור', או השינה גורמת ואפי' בישן ביום, ואם נאמר דטעם דאוכלין ומשקן תחת המטה הוא מחמת השינה א"כ אפשר לפשוט מזה ספיקתו.

לא ישתה אדם מים בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות. ופירש"ם בלא נר, ול"ע מג"ל, ואפ"ל כיון דהטעם הוא משום מזיקין כדאיתא להלן (ק"ו:): "שצק לה לילי שבתות ולילי רביעיות" ובצרכות (מ"ג): אמרינן לשנים נראה ואינו מזיק, ואצוקה כשנים, ולכן כשיש נר אינו נחוק, ואפשר לפקפק ע"ז דימא דוקא אצוקה ולא נר, ועוד דהול"ל לא ישתה אדם יחידי, ול"ע.

בשלמי הגזרים סו"פ צמה אשה צסם ריח"ז הוכיח מכאן דלא כמ"ה דלא התירו לחש אלא כשצנר חלה אצל להגן מן החולי אסור ללחוש מדרכי האמורי, והרי כאן התירו ללחוש להגן מן ההחוק עכ"ל, ואפ"ל כיון דהלחש הוא להצריח את המזיק ששורה צנר על המים הוי כמי שחלה.

ואפי' מן התמחוי פשיטא לא נצרכה אלא אפי' לר"ע. רש"ם פירש צמשה דאם לא נתנו לו גבאי נדקה ימכור את מלצו או ילוח או ישכיר את עצמו צשביל יין לד' כוסות, וקשה דא"כ מאי פריך פשיטא.

ונראה דאפ"ל דעיקר מחלוקת ר"ע וחכמים הוא דחכמים סוברים שהעילו עליו המלוה אף כשאין לו וחיוב לבצו עצמו צמכירת כסותו וליטול מן הקופה ולהשכיר עצמו, ולכן פריך צגמ' פשיטא, שזהו דין צכל המלוות שיש לעשות כל עלדקי ואף לבצו עצמו ולאו דוקא צד' כוסות, ומתוך לא לריכא אלא לר"ע שסובר צכל המלוות צזמן שאין לו משלו פטור מן המלוה ואין חייב לבצו עצמו אצל משום פרסומי ניסא מודה דחייב לבצו עצמו צנעילה מקופה הנדקה וצמכירת כסותו ולהשכיר עצמו דדין אחד הוא, והרש"ם צפירוש המשנה הוא למסקנת הגמ'.

ובירושלמי ריש פאה פ"א ה"א רש"י אומר גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקצ"ה יותר מכבודו וכו' ועושה סוכה ולולב שופר ותפילין וכו' אם יש לך אתה חייב צכולן ואם אין לך אין אתה חייב צאחת מכן, אצל שהוא צא אצל כיבוד אב ואם צין שיש לו הון צין שאין לו הון צבד את אביך ואת אמך ואפי' אתה מסבב על הפתחים, עכ"ל, ולכאורה צרייתא זו היא אליצא דר"ע דלרצון גם צכל המלוות חייב לחזר על הפתחים.

והביאור הלכה סוס"י תרנ"ו הקשה דאפי' צנר שבת קי"ל צסי' רס"ג ס"ב דשואל על הפתחים ועונג שבת אינה אלא מלוה מדברי קבלה וכו"ש תפילין ושופר שהוא מלוה מה"ת ודאי דחייב

וקשה לדין יפרנס קושיה הגמ' פשיטא כיון דה גופא אשמעינן
מתני' דגובין יין לתמחוי, וז"ע.

הפזור צמי' רמ"ז נסתפק כשיש לו מעט משלו ואינו מספיק לו
ולריך לאחרים אם הוא בכלל עשה שבתך חול, ופשע מרש"י
בפרקי אבות דר"ע לא אמר אלא צמי שהשעה דחוקה לו ביותר אבל
לריך אדם לזר עלמו כנמר וכנשר ולכבד שבתו ביותר, ע"כ. על כן
לריך אדם לזמנא בשאר ימים כדי לכבד השבת עכ"ד, ובספיקת
העור נאמרו דבר כמה ביאורים.

א) מדברי רמ"ז נראה דהספק הוא אם חייב לזמנא בשאר ימים
כדי לכבד השבת דגמים וחצו של חרדין, דמגמ'
פסחים לא שמעינן שריך להשתדל אלא בכסא דהרסנא, ופשע
מדברי רש"י שכתב לכבד שבתו ביותר, היינו דגמים וכדו' ור"ע
דאמר עשה שבתך חול איירי צמי שהשעה דחוקה לו ביותר ואינו
יכול לזמנא.

אך לפ"ז לשון רמ"ז דחוק קצת, ד"ל, שכיון שהי' לו מעט משלו
אע"פ שהי' לריך לאחרים הי' לריך לזר את עלמו לכבד את
השבת וזהו שכתב ע"כ לריך כל אדם כלומר אע"פ שהוא עני ביותר
לריך לזמנא בשאר ימים כדי לכבד השבת, עכ"ל. והלשון עני ביותר,
קשה שהרי אם הוא עני ביותר ע"ז אר"ע עשה שבתך חול, ואדרבה
מתחלת דבריו שכתב שכיון שהי' לו מעט משלו, מצוה שכיון שאינו
עני ביותר לכך לריך לזר עלמו, וכ"כ בש"ע אם יש לו מעט משלו
לריך לזר עלמו וז"ע.

ב) הב"ח ביאר העור בג' אופנים, א. נסתפק דכיון שכל"ה הוא
חזק לזדקא א"כ לא נאמר עליו עשה שבתך חול וכדעת
התוס' צ"צ (דף ע.) או דאפי' שכבר חזק לזריות ג"כ לא ירצה
בהולאות שבת שעי"ז יהי' חזק יותר לזריות. ב. להיפך דעשה שבתך
חול לא נאמר אלא צמי שכל פרנסתו מועלת על הציבור, אבל צמי
שלא חזק לזריות אלא לפרקים אינו בכלל עשה שבתך חול, או אף
זה בכלל עשה שבתך חול. ג. והנכון שיוכל ללות בלא משכון כי לא
הי' לו משכון ושמה לא תשיג ידו לפרוע ההלוואה ואם ימחלו לו הרי
הוא נלך לזריות בשביל כבוד שבת, או שאין זה בכלל עשה שבתך
חול כיון שזוהי צו יתצרך שישיג ידו לשלם, וע"ז אמר רבינו שריך
אדם לזר עלמו לכבד השבת ע"י הלוואה מאחרים, עכ"ד.

ולע"ד אינו מובן כיון דלד הספק הוא שאם לא תשיג ידו לפרוע
א"כ מעתה עושה מעשה שעי"ז יהי' חזק לזריות וכלל
בעשה שבתך חול, א"כ איך שמענו מהא דבן תימא הוי עז כנמר
שריך ללות ולסמוך על מדת הבטחון, כיון שאם חזק לזריות לא
נאמר עליו הוי עז כנמר, וז"ע.

ג) הפרישה צאות ע' פירש דהספק הוא אם כבוד השבת הוי
הכרחי כמו שאר דברים הכרחיים שמוחר לזקק
לזריות או שמה אין זה הכרחי עכ"ד, ולא זכיתי להצין שע"ז גופא
אר"ע עשה שבתך חול ומה יש להסתפק בזה וז"ע.

ד) הפ"ז פי' בספיקו של העור דהי' פשוט לו דמי שא"ז כלל
לזריות מוטל עליו לענג השבת כפי יכולתו ומי שכל פרנסתו
על הציבור ע"ז אר"ע עשה שבתך חול ופערור אפי' מסעודה שלישיית
ומכסא דהרסנא [הוא שלא כדעת התוס' צ"צ (דף ע.)], ובשור"ע הרב
סי' רמ"ז בק"א סק"ג הקשה דהע"ז צ"ד סותר עלמו דבסי' רנ"ג
סק"ז פסה להלכה כשי' התו' דאם כבר נוטל ג"כ לסעודה

והמרדכי צ"פ (וכ"ה דעת התו' צ"פ וכמו"ש המהרש"א שם)
הקשה על רש"ס פשיטא מה לי עשיר ומה לי עני,
ולכאורה הרי זהו קושיה הגמ' ותירצה הגמ' דהחידוש אליבא דר"ע,
ונראה מה דהמרדכי ס"ל דלמכור כסותו חייב בכל מצוות דרבנן
אליבא דר"ע, ור"ע מחמיר רק בלקיחה מן הדקה שלא להעיל
עלמו על הציבור, ולכך מקשה המרדכי על רש"ס פשיטא דחייב
למכור כסותו אפי' בלא פרסומי ניסא זה אינו מתורץ בקושיה
הגמ', לכך פירשו המרדכי והתו' דמותר ליקח מן התמחוי, ונראה
דדוקא ד' כוסות ששייך לסעודה אבל כ"ח או נר שבת לא שייך בזה
מן התמחוי אלא מקופה של זדקה, נמנינו למדים, דבשאר מצוות
דרבנן אם מוכר כסותו יהא תלוי במחלוקת הרש"ס והמרדכי.

שיטת ג' היא דעת העור סי' תע"ז דמוכר מזון צ' סעודות וקונה
יין לד' כוסות אע"פ שיטעך אח"כ לקופת התמחוי, ודוקא
צמאות שהם משום פרסומי ניסא, וה"ה דמוכר כסותו דמ"ש
ממכירת מנוטותיו, ולכך כתב העור סי' תרע"א דנר חנוכה שואל,
פי' שואל על הפתחים ומוכר כסותו, ויש להסתפק לדעת העור אם
חייב להשכיר עלמו, דאפשר דלהשכיר עלמו חייב בכל המצוות ולא
דוקא צמאות שהם משום פרסומי ניסא, או שפעור להשכיר עלמו
אפי' בד' כוסות ונ"ח.

ונראה דמה שלא פירשו הרש"ס והעור כהו"ס והמרדכי, דס"ל
דאין ליעול ד' כוסות מתמחוי שאינו לורך סעודה אלא לורך
מצוה שאין שייך לתמחוי, אבל כשמוכר סעודתו וחסר לו אח"כ,
מותר ליעול מן התמחוי.

ובדעת הרמז"ס יש לזרר שיטתו, דבסוף הל' חנוכה כתב שואל
ומוכר כסותו, וכתב ה"מ שלמד דין זה מד' כוסות עיי"ש.
וקשה דד' כוסות לא הזכיר דין זה דשואל ומוכר כסותו, והוא צ"ז
ה"ז מהח"מ ח"ל ואפי' עני המתפרנס מן הדקה לא יפחתו לו
מד' כוסות.

ונראה שפרש המשנה כהתוס' שמוחר ליקח מן הדקה ללורך ד'
כוסות והלשון לא יפחתו לו היינו לא יחסרו לו, וזה לשון
הרמז"ס, ד' כוסות של יין אין פוחתין לו מהם, ואפי' עני
המתפרנס מן הדקה לא יפחתו לו מד' כוסות עכ"ל, וכמו בתחילת
דבריו שמדובר בכל אדם, ע"כ פירשו לא יפחתו לו, היינו שלא
יחסרו לו, כמו"כ בסוף דבריו שמדבר בעני ג"כ פירשו שלא יחסרו
לו, דסד"א שפעור מד' כוסות כדי שלא ילעך לזריות, קמ"ל משום
פרסומי ניסא, ומהו אנו למדים שהרמז"ס חולק על התוס' צ"צ
(דף ע.) שאם נועל כבר מן הדקה נועל גם בשביל סעודה ג' ולא
נאמר עשה שבתך חול אלא צמי שעדיין לא התחיל ליעול, שהרי
הרמז"ס מדבר בעני שנוטל כבר מהקופה ומ"מ אם לא משום
פרסומי ניסא אמרין עשה שבתך חול, ואח"כ מלאכי בשור"ע הרב
בק"א סי' רמ"ז סק"ג צ"ס ספר הבהיר דהרמז"ס חולק על
התוס', אבל ביסוד הדברים ס"ל כהרש"ס דליעול מהדקה ולמכור
כסותו דין אחד להם, ולכך למד דנר חנוכה מד' כוסות שהותר לו
ליעול מן הדקה וה"ה למכירת כסותו, וז"ל דס"ל להרמז"ס שאין
חידוש בתמחוי יותר מסתם קופת זדקה ולכך לא הזכיר בחיבורו
אפי' מן התמחוי אלא אפי' מן הדקה.

ובגבורות ד' (להמכר"ל מפרא) סו"פ מ"ח כתב דאפי' מן
התמחוי צ"ל לחדש דסד"א דאין גובין יין לתמחוי, קמ"ל
דגבאי התמחוי חייבין לגבות יין ולחלק לעניים ד' כוסות, את"ד.

אל תשב בגובהה של עיר ותשנה. ופירש"ז שם של יפוסקוד עוברי דרכים ממשנתך, ובסדר הדורות תנאים ואמוראים אות י' בערך ר' יהושע בר קרחא דקדק דלמא הוא מטעם דגזר רבי שלא ילמדו לתלמידים בשוק משום חמוקי ירכיך מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר כדאיתא במו"ק (ע"ז), וריב"ק רבו דרבי ורחא דר"ע לויא לבנו שלא ילמוד בגובה העיר לכן גזר גם הוא שלא ישנו בשוק, עוד הביא בשם עשרה מאמרות חקור דין ח"כ סי' י"ד דקרחא חינו שם גנאי ומיושז צוה מ"ש התוד"ה לוי.

ומפורך למלכות. ע"י מהרש"א, וקשה דא"כ הוא מסור ואסור ללמוד תורה לתלמיד שאינו הגון.

תוד"ה שבשנתא. תימא דרבא גופא אית לי' שבשנתא ממילא נפקא. הפני שלמה צ"צ (דף כ"א): ד"ה ומקרי, חידוש מכח הסוגיא דשם, דגם לרבא אין זה ודאי שילא ממנו השיבוש אלא כשיש לפנינו תרי, חד גרס ולא דייק וחד דייק ולא גרס אמרינן דמאן דלא גרס נדחה מפני האי דגרים ולא דייק כיון שעכ"פ יש לו מעליותא דגרס כלפי השני דלא גרס וסמכין דשנשחא ממילא נפקא, אבל כשאין לו מעלה דגרס מודה רבא דמסלקין לי' דיש לחוש דשנשחא כיון דעל על, וצוה מתוך קושית חוס' על רש"י שם, דאמר רבא דמקרי דרדקא כיון דהוי פסידא דלא הדר מסלקין לי' בלא התראה, ופירש"י דהוי פסידא דלא הדר דשנשחא כיון דעל על, והקשו חוס' שהרי רבא גופא סבר דשנשחא ממילא נפקא, אה"ד.

וגרמא דהחוס' סברי דהא דמסלקין לי' בלא התראה היינו משום ההפסד שגרס, ואי כדברי הפני שלמה שאין ההפסד ודאי, לא היו מסלקים אותו בלא התראה, אבל הפני שלמה סובר דהא דמסלקין לי' הוא משום שעושה מלאכתו רמיה ואם אפשר שיוגרס על ידו פסידא דלא הדר מסלקין לי' בלא התראה.

דף קי"ב ע"ב

אוצר החכמה

מצוה וגוף מחור נושא אשה ולו בנים. באגרות משה אהע"ז סי' א' הביא צ' פירושים צוה. א' ע"י שמואל צנים מקיים מצות פו"ר ושבת, וגם גופו עהור מהרהורי עצירה, והקשה ע"ז א"כ אינו דומה לרישא דמלוה וגוף גדול אוכל פירות ולא שגר [יעב"ז] ורש"ש הגיחו ולו] שהמלוה נמשכת כל הזמן שמעויותו צד אחרים ומש"כ צושה אשה כשפסק להוליד נפסקה מלוותו.

פירוש ב'. דאף שיש לו צנים מאשתו הראשונה מ"מ חייב לישא אשה כדאיתא ביצמות (ס"א) ומלוה, לניל מהרהור, וגוף עהור אף מעומאה באונס, וכדאיתא ציומא (ע"ב) יראת ד' עהורה הנושא אשה ואח"כ לומד תורה, וכן מוכח בקדושין (כ"ט): הא לן והא לכו, וצ"מ צ"ס איתא דדוקא שאין יארו מתגבר עליו ומ"מ צני א"י נושאים אשה תחילה אע"ג שאין יארו מתגבר עליהם כדי ללמוד תורה בעהרה היינו שעכורים אף מעומאה אונס, אה"ד. אך הפירוש ב' דחוק מאד בלשון הגמ' דא"כ תיבות ולו צנים מיותרים. ומה שהקשה שאינו דומה לרישא, אפשר ליישב ע"פ מ"ש המנ"ח מלוה א' שאין מעשה הביאה או ההולדה קיום המלוה, אלא מה שיש לו צנים והראי' מהיו לו צנים בגיורתו ונתיייר דקיים פו"ר, ולפ"ז מלוות פו"ר נמשכת צחמיותו.

ואל תבריה עצמך מן המכס דילמא משבחו לך. ז"ל באופן שאין צוה משום דינא דמלכותא כגון צמוכס שאין לו הנצח או

שבת] והספק הוא צמי שיש לו מעט משלו אלא שאין מספיק לו והשאר נועל מן הדקדק אם הוא צכלל עשה שבתך חול ופטור אפי' מכסא דהרסנא. ולפ"ז נמלא צ' דינים, א. צמי שנלך לצריות פטור לגמרי מעונג שבת. ב. מי שלא נלך כלל לצריות חייב צעונג שבת, אמיד כפי יכולתו ומי שדחוק חייב לכה"פ צכסא דהרסנא, או דג' דינים ישנס. א. צמי שכל פרנסתו מועלת על הציבור פטור מכלום. ב. מי שיש לו מעט משלו והשאר מלדקא כגונא דהעור, חייב לכה"פ צכסא דהרסנא, וע"ז תנא דבי אליהו דעושה הוא דבר מועט לכבוד שבת. ג. צמי שלא נלך כלל לצריות מענג שבת צדגים ותצטיל של תרדן. ופשט מדברי רש"י דהוי עז כגמר איירי לענין שבת, וצ"כ איירי צמי שיש לו מעט משלו וא"כ חייב לענג שבת עכ"פ צכסא דהרסנא, אה"ד.

וחנה לדעת הט"ז איירי ר"ע ותנוד"א צתרי גברי, דר"ע איירי דוקא צמי שכל פרנסתו על הציבור, ותנוד"א דוקא צמי שיש לו מעט משלו, ופשטות לשון הגמ' אינו משמע כן, מדקאמר "תנא דבי אליהו אע"פ שאר"ע עשה שבתך חול ואל תלערך לצריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו" משמע דאיירי צמד גברי, ול"ע.

ה) ובשו"ע הרב סי' רמ"ב צקו"א סק"ג ציאר ספיקת העור דלא כהע"ז וגם העור מודה לשיטת החוס' דאם כבר נועל מהקופה נועל ג"כ צצטיל שבת אלא דהתו' איירי צמי שנוקה מהקופה וכשיש לו מזון י"ד סעודות אסור לו ליעול מהקופה דהוי גחל את העניים, ובאופן שמוחר לו ליקח מהקופה מותר ליעול אף צצטיל שבת.

ור"ע איירי צמי שיש לו משלו מזון ע"ו סעודות וצודאי מהקופה הוי מילתא דפשיטא שאסור ליעול מן הדין, ור"ע צא לחדש שלא יבקש מאחרים שלא מן הקופה צצטיל כבוד שבת, וזהו רק ענה טובה ומדת חסידות. והעור נסתפק צמעט שיש לו משלו כיון שאין מספיק לו אם מחויב רק צכסא דהרסנא, או שחייב ללמנס משלו צכדי לכבוד השבת ציותר מכסא דהרסנא, וע"ז פשט מדברי רש"י דחייב ללמנס משלו ולכבוד שבת ציותר מכסא דהרסנא, אה"ד. וקשה דלפ"ז צצטיל (קי"ח). הא דתנן מי שיש לו מזון י"ד סעודות לא יעול מן הקופה הא מני ר"ע היא דאמר עשה שבתך חול ואל תלערך לצריות, ואם כדעת הרב מה שייכות הא דר"ע דאיירי ממידת חסידות שלא יעול מאחרים, למתני' שלא יעול מהקופה מן הדין, ולריך לדחוק דכיון דר"ע מחמיר ממידת חסידות אפי' שלא מהקופה, א"כ מן הקופה לריך להחמיר מן הדין.

ובב"אור הגר"א מלאתי שדצריי סותרים, דצריש סי' רמ"ב כתב, דצעי לגמרי פטור אפי' מדבר מועט, ומה שאמרו בפסחים אבל עושה הוא דבר מועט איירי שאותו דבר מועט יש לו משלו, אה"ד. ובסי' תרע"א סק"ב כתב ח"ל תנוד"א אע"פ שאמרו עשה וכו' אלמא דבר מועט לכבוד שבת לריך לשאל על הפתחים עכ"ל, וא"כ הוי תרתי דסתרי ול"ע.

ובמחצית השקל הביא בשם ת"ש דיש ג' דינים, א. מי שאין לו אלא י"ד סעודות פטור גם מכסא דהרסנא, ב. מי שיש לו ע"ו סעודות חייב לכה"פ צכסא דהרסנא וזהו גמ' דידן. ג. שיש לו מעט משלו חייב ללמנס לדגים ותצטיל של תרדן אה"ד, ולא ידעתי מנ"ל ומה הסברא צוה.

הפרמ"ג צמשצלות נסתפק אם הלכה כר"ע עיי"ש. ומגמ' דידן מוכח דהלכה כר"ע דקאמר לא נלכה אלא לר"ע, וברי לנו סתם משנה כר"ע.

ללכת יחידי, ועי' מש"כ לעיל (דף ז'). צד"ה צכי טוב, ועי' צשו"ע הרב הלכות שמירת גוף ונפש צקונעס אחרון.

בתענית (דף כ"ג.) עה"פ ונחתי גשמיים בעתם צלילי רציעות וצלילי שזחות שכן מלינו צימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים צלילי רציעות וצלילי שזחות עד שנעשו חיעים ככליות, ופירשו שם רש"י ותר' שאין צ"ה הולכים אז דרכים מפני אגרת צח מחלת כדאיתא בפסחים (דף קי"ג.).

וקצת קשה שהרי כשמת ר"ש בן שטח (ג"ה תשכ"ז) הי' ר"י בן זכאי קטן דגולד ג"ה תש"ג כמבואר בסדר הדורות, ור' חנינא בן דוסא הי' תלמידו דריב"ז כדאיתא בצרכות (דף ל"ג.) וכיון דמה שלא ילא צלילי רציעות וצלילי שזחות נחחדש רק ע"י ר' חנינא בן דוסא, וז"ל לדבריהם דר' חנינא בן דוסא הי' קשיש מריב"ז רבו ומעשה דרחצ"ד הי' עוד צימי ר"ש בן שטח.

ולולי דבריהם הי' אפ"ל כמו"ש התוריד כאן דמה דשצק לה לילי רציעות ושזחות דצ"ה לא היו הולכים, דשאר לילי השצו היו הולכים בני הכפרים לעיר לשמוע קריאת התורה ביום ז' וה' וחרים לפעמים צלילה, ומש"כ צלילי רציעות וצלילי שזחות לא היו מהלכים עיי"ש, ולכך הגשמים צלילי רציעות וצלילי שזחות הם סימן צרכה.

דף קי"ג ע"א

פשוט נבילתא בשוקא. ומה שנהנו עכשיו לומדי הישיבה לקבל פרס, סמכו על המש"כ ציו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"ה צ"ה תש"ה הרשב"ץ דיש מקילים דמותה לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק לומדי תורה שעי"ז יכולים לעסוק בתורה בריות, וכ"כ צ"ה פ"ג מה' ת"ת הי' צשו"ד, שאילו לא היתה פרנסת הלומדים והמלמדים מלוי' לא היו יכולים לערוך בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת ח"ו עכ"ל, וכן הכריע הש"ך צ"ה רמ"ו סק"כ וצ"ה שם סק"ז, וציאור הלכה סי' קנ"ו, וסי' רל"ה, עיי"ש, ורש"י בגיטין (דף ס':) צד"ה אלימא כתב צ"ה תש"ו רב שריא גאון שופר של נדבה שהיו נותנים לתוכה נדבה השלוחה לצני הישיבה עכ"ל, ומזה ראי' ברורה שצמח ח"ל היו נוהגין לתת פרס לצני הישיבה.

לא תעקר בבא. ופירש"י ורש"ם שן ממש. נראה שצ"ה לפוקי ממ"ש צ"ה (דף כ"ח.) דכתיב הם מושב השנינים דהיינו החניכיים, אבל כאן הפי' ככא שן ממש, ועי' גיטין (ס"ט.) תוד"ה לכא.

בשמעתא ולא מסתייעא מילתא תא אנמרך מילי דעלמא. אבל אם מסתייעא מילתא לא הי' מלמדו מילי דעלמא, והוא כר' נהוראי בקידושין (פ"ג.) מניח אני כל אומנות שצטולם ואיני מלמד צני אלא תורה.

תוד"ה דמשייר ובו. עי' מהרש"ה וקרני ראם, והפרישה סוס"י רל"ו אות ע"ו כתב דאירי שיש לו יין בריות, אלא שיהדר לשיר מקידוש להבדלה כיון שנעשה צו מלוא אחת יעשה צו מלוא שניה, וכ"כ המג"ה רע"ה סק"ה וצשו"ע הרב רע"ה סעי' כ"ב.

שימח העור סוס"י רל"ו דלא כהתוס' ומי שאין לו אלא כוס אחד מקדש על הפת ומשייר הכוס להבדלה, וגר חנוכה ויין להבדלה

צ"ה לדעת הר"ן בנדרים (כ"ח.) דאל"ה תיפול"ל שיש איסור בהצרכה מן המכס מן הדין, ועי' בספר פרשת נדרים עמ"ס נדרים לדף כ"ה ע"ה.

העומד בפני הנר ערום חוי נכפה. צשו"ע אור"ה סימן רע"ה סעי' י"ב כתב הרמ"ה נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הגרות משום צווי מלוא וכ"כ הרוקח. והקשה המשנה ברורה סק"ז דצ"ה איסור משום סכנה דאחי לדי נכפה כדאיתא בפסחים (ק"ז:) ונראה לחלק בין קטן לגדול [א"ר] עכ"ל, פירוש לדבריו דדוקא בגדול יש חשש סכנה ולא בקטן, והנה לא גילה לנו מקור החילוק בין קטן לגדול, וגם מה שיעור של קטן צ"ה אם הוא עד י"ג שנים, ולולי דבריו הי' אפשר לתרץ בפשיעות, דסכנת נכפה היינו כשכל גופו ערום אבל כשמקלת גופו מכוסה אין חשש סכנה, ומש"כ משום צווי מלוא גם במקלת גופו מגולה הוא צווי מלוא.

והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפין. נראה דהיינו צחורת עונש על שאינו נוטע בתשמישו, שהרי צמשמש ציום מאפיל צעליתו, וציאור הנר לא מהני האפלת עלית כמבואר צשו"ע אור"ה סי' ר"מ סעי' י"ה, אלא ז"ל שהוא ענין סגולי, וצ"ה מוצן ביותר לשון הזהב של הרמב"ם בפכ"ה מה' איסור"ה הי' ח"ל איסור לאדם לשמש מעתה לאחר הנר וכו' וכן איסור לישראל לשמש מעתה ציום שעות פנים היא לו עכ"ל, והיינו דציאור הנר שהוא סכנה לוולד גם צנכרי איסור להכניס צניו לסכנה ומש"כ צמשמש ציום שהוא מפני הכושה וכמוש"כ שעות פנים היא לו, ומזה זו נלעינו ישראל דוקא וכמוש"כ הרמב"ם פי"ט איסור"ה הי"ז ח"ל, וכל מי שיש צו עזות פנים וכו' חוששין לו ביותר וכו' שסימני ישראל האומה הקדושה ציישנים עכ"ל, (ובשער הגלגלים הקדמה כ"ב) איתא דעונש המשמש לאחר הנר להחגלגל צעו, ואפ"ל דכיון שהוא מחמת עזות, ואיתא צצילה (כ"ה:) וי"ה אף עז צצמה דקה, והעונש הוא מזה כנגד מזה.

1234567

כתב הרמ"ה סי' ר"מ סעי' א' דמחילת י' צפני הנר אף שהאור נראה דרכו שרי ע"י האפלת עלית וגם שרי כשכופה כלי על הנר, מצואר מזה דדוקא כשיש תרתי לריעוהא איסור דהיינו צפני הנר, וגם צפני אור הנר, והשלי"ה ס"ל צדעת האר"י דחולק ע"ז וסובר דאיסור כשהאור נראה דרך המחילה, ולפ"ז נראה דכשאור הנר מאיר צחדר אחר יחי' תלוי צפלוגתא דהרמ"ה והאר"י, דלרמ"ה מותר דהאיסור דוקא צפני הנר גופא אבל כשיש אור הנר צלצד מותר, ולהאר"י איסור אפי' צכה"ג.

ובחי' רעק"ה הביא צ"ה תפארת למשה דמחילה שאינה עומדת צרות מלוי' מותר לשמש דמהני מדין כסוי, אה"ד. פירוש לדבריו דאף שאינה חולקת רשות לעלמה מ"מ לא גרע מכפיית כלי ע"פ הנר, ולפ"ז נראה לחדש דאף צמחילה שאינה צצובה עשרה אבל אם מחשיך אור הנר ג"כ מהני מדין כסוי. והראינו שכבר קדמני צזה המג"ה צ"ה שצת סי' שט"ו סק"ג והוצא צמשנ"צ שם סק"י עיי"ש. וקשה דא"כ למח לא יועיל האפלת עלית צמשמש לאחר הנר, נימא שיועיל מדין כסוי שהרי העלית מאפיל על אור הנר שלא יגיע אליו, ולריך לדחוק כשמאפיל צעליתו העלית צעלה להאדם והוי כגופו.

אל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות. קשה דממה שאמר אל תלא יחידי צלילה משמע דאירי צכל לילה, ומכצרייתא שמציא ראי' אינו אלא צלילי רציעות וצלילי שזחות, ועי' צחולין (דף ז"ה.) צתוד"ה מכאן, דדוקא ת"ה איסור

והנה הרמז"ס הוסיף תנאי זה, "וכתרה זו ולא חזר" חזק לא
הזכר בגמ', ומלאתי בחפץ חיים בצמ"ח כלל ד' סקו"ד
דציאת עריות נחפשת ידיעת איסורן בכל ישראל וא"ל להתרות זו
והרמז"ס ראה לכלול ג"כ שאר עזירות שאין מפורסמות, וזה
דוקא אם התרה זו ולא חזר, אח"ד. ולפ"ז א"ש דנקט בגמ' דבר
ערוה דבזה מותר לשנאתו אף בלא התראה ואעפ"כ אסור להעיד זו
יחיד, וכ"ש בשאר איסורים דאפשר שלא ידע איסורו כשלא התרה
זו, וכתב הרמז"ס צפיה"מ סנהדרין פרק חלק צעיקר הי"ג דמי
שעבר עזירה מחמת התגברות התאוה מלוא לאורבו, חזק סותר
לגמ' דידן, ובעל תורה לר"מ אריק נדחק להעמיד בשלא התרה זו.

ובמה דנגדי רצא נראה מהרש"ס שהמלקות הוא על הרכילות,
והגמ' הביאה הפסוק לא יקום וגו' רק לגלות שאין לו
נאמנות, וממילא יש לו חטא דהולאת שם רע ומסתבר דמה"ת אינו
לוקה אפי' בזמן הבית, אמנם בהגהות מיימוניות רפ"ה מה' עדות
כתב חז"ל, דנגדי רצא לזיגוד שהי' מעיד על טובי', פי' משום לאו
דלא יקום מ"מ מלקות זה מדברצן דמדאורייתא אין מלקות אלא
בזמן שהסנהדרין נוהגין עכ"ל, ושמשנו מדבריו דהמלקות הוא על
שעבר על לאו דלא יקום, ולפ"ז נסתפקתי אם גם חזק לז"ד עובר על
הלאו דמסתבר שהלאו דלא יקום נאמר רק על הגדה צ"ד, ועוד
למדנו מדבריו דבזמן הבית הי' לוקה מה"ת, וקשה דהוי לאו שאין
זו מעשה, והחז' צ"מ (דף ל':) צ"ד רבי, כתבו דצכה"ג שעי'
דיבורו לא נעשה מעשה לכ"ע הוי לאו שאין זו מעשה.

יש לעי' למה לא הביאה הגמ' הפסוק הקודם כי תפגע שור איבך,
ובתרגום יצ"ע, אין תארג תורא דסנאך דאנת סני לי' על
חובתא דאנת ידע צי' בלחודך ע"כ, וא"כ גם פסוק ראשון איירי
צכה"ג.

הגמ' הביאה הפסוק דמשלי יראת ד' שנאת רע, והחינוך מלוא
רל"ח הביא הפסוק צהילים הלא משנאך ד' אשנא, והקשה
המנ"ח שם דהפסוק משנאך איירי בצופרים שאינם מאמינים
צעיקרי הדת ולמה שצק הפסוק שהזכר בגמ', וכתב בעל תורה
דצופר חייב לשנאתו בין אם מקבל תוכחה או לא, וע"ז נאמר
הפסוק משנאך ד' אשנא, ומשנא"כ בשאר עזירות דוקא כשהתרה זו
ובוכיחו ולא קיבל תוכחתו ונפיק מהפסוק יראת ד' שנאת רע
אח"ד. אמנם בהגהות מיימוניות פ"ו דעות ה"ג, כלל צ' הפסוקים
יחד חז"ל, ודוקא שהוא רעך צתורה וצמאות אבל אדם רשע שאינו
מקבל תוכחה מלוא לשנאתו שנאמר יראת ד' שנאת רע ואומר הלא
משנאך ד' אשנא וגו' בערבי פסחים ע"כ.

עוד כתב שם ממ"ש התניא פרק ל"ב דכופרים חייבים לשנאתם
בתכלית השנאה כמו"ש תכלית שנאה שנאחים ואסור לרחם
עליהם ומשנא"כ בעוברי עזירה אף שיש לשנאתם מלד הרע שצבם
מ"מ ג"כ יש לאורבם מלד העוץ שצבם ולרחם עליהם והראי' שהייתה
תורה לפרוק ולטעון עמו, והנה הרמז"ס צפיה"מ מה' רוצח הי"ד נתן
טעם דחייב לטעון ולפרוק עמו שמא ישהה צביל ממנו ויצא לידי
סכנה והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין לדיקים
עכ"ל, ול"ע למה הוצרך לזה דכיון שאסור לספר עליו לשה"ר א"כ
חזקן שהוא בכלל אחיך א"כ ה"ה לפריקה וענינה ולהחזיר אצידתו
ולכל דיני התורה, ורק חידוש הוא שחידשה תורה לגבי לשנאתו ואין לך
זו אלא חידושו, (עי' קובץ הערות סי' ע'), ואפ"ל דסובר הרמז"ס
דממה שלוקה אם סיפר עליו לשה"ר אין ראי' שהוא בכלל אחיך אלא

נ"ח קודם להצדלה דאפשר לאצדולי בתפילה, וכתב הב"י דלמד דין זה
מדפשוטין שצבם (כ"ג:) דנ"ח קודם לקידוש היום משום דפרסומי
ניסא עדיף וא"כ ה"ה להצדלה, והב"י הקשה דין להצדלה קודם
לקידוש היום משום דאפשר צפת אבל הצדלה דא"ה צפת מנ"ל דנדהה
מפני נ"ח ותירן דמ"מ פרסומי ניסא עדיף, עיי"ש.

ואבתי לריק ציבור דסו"ס איך נלמד מקידוש נאמר דוקא קידוש דקיל
שנדהה מפני הצדלה נדהה ג"כ מפני נ"ח משום פרסומי
ניסא, אבל הצדלה דחמור מקידוש מנ"ל שנדהה מפני נ"ח, ואפ"ל
דלדעת הטור לריכי צ' טעמים גם טעם דפרסומי ניסא וג"כ טעם
דאפשר לקדש אפת וכמו"ש הקרני ראש והטעם דאפשר לקדש על הפת
היינו שאין עיקר המלוא מתצטלת אע"פ דלכתחילה מלוא לקדש על
היין וכמו"ש המהרש"א, ולכך ג"כ הצדלה נדחת מפני נ"ח מהני
טעמי גופייהו משום פרסומי ניסא דנ"ח, וגם שאין עיקר מלואות
הצדלה מתצטלת שיצדיל בתפילה ואע"ג דהצדלה עדיף מקידוש משום
דאפשר לקדש על הפת, ול"א דאפשר להצדיל בתפילה, דודאי הצדלה
בתפילה נחשב יותר ציטול המלוא מקידוש על הפת, אבל הצדלה
בתפילה לגבי נ"ח ודאי שאם לא ידליק נ"ח מתצטלת המלוא לגמרי
משאם יצדיל בתפילה שאין מלואות הצדלה מתצטלת לגמרי ח"פ.

ועל עשירי המעשר פירותיו בצנעה. ראיתי להעתיק כאן מ"ש
בפרשת דרכים דרוש אחד ועשרים, חז"ל ויש לתמוה למה אין
הקצ"ה מכריח על עני המעשר פירותיו ועוד מה שצח הוא שמעשר
פירותיו צנעה ואינו אוכל עצלים שהם צמיחה ציד"ש וא"כ מי שיש
לו ערלה וכלאי הכרם ואינו נזהר מהם יכרחו עליו וא"כ כל היום
כולו כרוחא קרי בחיל, אך יוצן ממנה דאיתא במנחות (ס"ו:) דבר
תורה מירוח נכרי פוער מן המעשר אלא דחכמים גזרו דמירות נכרי
לא יפעור גזירה משום צעלי כיסין, ופירש"י שיש להם קרקעות
הרבה וחסים על רוב המעשרות ויתנוהו לנכרים וימרחוהו ומיפקע
ממעשר, והקשו תרומה נמי אפשר דעבד לכו כר' אושעיא דאמר
מערים אדם על תבואתו ומכניסה צמון שלה, ותירן החס צפרהסויא
זילא צי' מילתא, וא"כ הבא מיירי צמי שהי' יכול לעשות טלדקי כדי
להפטור מן המעשר ואינו עושה, וע"ז א"ר יוחנן דעשיר שדרכו לחפש
צנינעה עלדקי לפטור פירותיו שחם על רוב המעשרות ואעפ"כ
מעשר פירותיו צנעה דלא זילא צי' מילתא ולכך הקצ"ה מכריח עליו
אח"ד צקיור לשון, אך לפ"ד הלשון דחוק, שהרי צנעה קאי על מה
שמעשר ולא על מה שהי' יכול לפטור פירותיו מן המעשר.

דף קי"ג ע"ב

לא תינסוב גיורתא. עי' פירש"ס, והנל"צ בפירושו על הספרי
(פיסקא מ"א) עה"פ על אודות האשה הכושית וגו' פירש
כדאמרינן צ"מ (נ"ט:) שסורו רע, ופירש"י בהוריות (י"ג.) דהיינו
לר הרע שר שלו רע הוא עכ"ל.

והרואה דברי ערוה. וכן הוא להלן בגמ' דחזיא צי' איבו דבר
ערוה, וקשה למה נקט דוקא דבר ערוה ולא איסור,
ובהגהות מיימוניות רפ"ה מה' עדות למד מהספרי שעד אחד שיועד
בחזירו עון דבר שאין ראוי להשציע עליו לא יעיד עליו ואם העיד
לוקה משום דאפיק שום ציט עכ"ל, וצביאור הגר"א חו"מ סי' כ"ח
סק"ט למד מהספרי דאפי' בדבר ממון אסור להעיד כשאינו מציא
לידי שבושה, ומצוהר מזה שהוא בכלל עון, וכן הרמז"ס פ"ג רוצח
הי"ד כתב שעבר עזירה, וכ"ה צשו"ע סי' כ"ח ס"א, ורע"ב סי"א.

ההוא סמיא כוונת השליח הי' להלילו מן החטא שיפרש עלמו מחיוס והלאה מאשמו, ומש"כ גזי עוביה חטא כבר נעשה האיסור במקום שלא שייך לאפרושי מאיסורא.

ובן צה"מ שם הוכיח דמותר לע"א להעיד כשהוא לאפרושי מאיסורא, מהא דגיטין (נ"ד:) אזכרות שבהם לא כתבתי לשמן עכ"ל, ולא הצנתי ראיתו הרי על עלמו אין איסור לה"ר ומנ"ל להחיר צה"ג לספר לה"ר על חצירו, ואפ"ל שלא צא להוכיח אלא שלענין לאפרושי מאיסורא יש לו נאמנות ואף דקי"ל בעלמא אין אדם משיס עלמו רשע, מ"מ לגבי לאפרושי מאיסורא נאמן, וא"כ אף שלספר לה"ר על חצירו אין לו נאמנות, ולכך מנגיד משום מוילא ש"ר, אבל כשהוא לאפרושי מאיסורא יש לו נאמנות על חצירו, וממילא אין צוה משום לישנא זישא וכמו צ"ע עדים, דאיסור לה"ר תלוי בדין נאמנות. ועי' נו"צ או"ח מהדו"ק סי' ל"ה צד"ה אמנם מה שנחתפק.

תוד"ה שראיה וכו' ביון דמצוה לשנאתו. צו"ת מהרי"ל דיוסקן בקונטרס אחרון סי' ע' תירץ אחי המהרי"ל דקושיה התוס', דמלשון התוס' משמע דהקושיא היא רק לרנצ"י דמלוה לשנאתו, לק"מ, דשייך שפיר כפיית יתר נאמנות התוס' צ"מ שחקו ג"כ קושיא זו כתבו כיון דמותר לשנאתו, ומלאתי צפרמ"ג או"ח סי' קנ"ו סק"צ באשל שעמד צוה] ורנצ"י לשיטתו דס"ל צתענית (דף ז'): דעו פנים מותר לשנאתו שנאמר ועו פניו יסוגא, וא"כ אפשר שפיר להעמיד ברייתא דצ"מ צעו פנים וכיון שאינו מלוה אלא היתר שייך שפיר כפיית יתר, אמנם המהרי"ל צ"מ כ' דחה תירוצו זה דא"כ כו"ע נמי מיסני סי' ל', דדוחק להעמיד צעו פנים צלינע, ועוד תירץ מדלג קאמר קרא שונאך אלא שונאך, צע"כ איירי להיפך דבעל החמור ראה בהעוצ דבר ערוה ועי"ז שונא, ולכך על העוצ לכופ את ילדו כיון שבעל החמור שונא. (ובחומש תורה תמימה הביא כן בשם חותמו הג' ר' אליעזר משה הורוויץ מפניסק) ולפ"ז מפרש הגמ' ומי שרי למסניו והכתיב לא תשנא את אחיך, ואי מיירי בעובר ושונא צה"כ אינו עושה מעשה עמך ופסור מלפרוק ולטעון עמו, אלא דחוי צ"י בעל החמור בהעוצ דבר ערוה את"ד.

והמהרי"ל צ"מ צ"י כ' דחה ג"כ תירוצו זה שהדין אינו אמת דאף צעל עצירה ג"כ מחויבין לטעון ולפרוק עמו דאפי' מומר לתיאבון ג"כ מלווין להחיותו כדאיתא צו"ד סי' רנ"א נא"ה, לא מלאתי שם דין זה, אלא דעת הרמ"א צסעי' צ' דעברין לתיאבון אין איסור בדבר אם רואים לפדותו אבל אין מחויבין בכך עכ"ל] והרא"י דלפי' התוס' שבעל החמור עבר על איסור עריות ומ"מ מלוה לטעון ולפרוק, וה"ה כשעבר על לא תשנא את אחיך ג"כ מלווין לטעון ולפרוק עמו ועי"ז ששהרי"ך צוה.

אמנם בפשט הגמ' באלו מילואות (ל"ב:) הקדימם הריעצ"א שם, דאיירי שבעל החמור ראה דבר ערוה בהעוצ ושייך שפיר שהעוצ יכוף את ילדו, ונפרש כאן קושיה הגמ' בפשיטות ומי שרי לי' לסנויי ומסתמא לאו צרשיטי עסקין, וכמו"ש רש"ס.

והתוס' כאן תירצו דשייך כפיית יתר דכמים הפנים אל פנים וצאים מתוך כך לידי שנאה גמורה, וצוה מדויק מ"ש בתרגום יב"ע דתשבוך מה דלכך, דלכאורה קשה לרנצ"י דמלוה לשנאתו למה יעזב השנאה, אלא כוונתו לאותה שנאה שניתוסף ע"י מה שגם חצירו שונא.

והמג"א סי' קנ"ו סק"צ כתב ח"ל, ומשמע שם צתוס' דאפ"ה מלוה לטעון עמו כדי לכופ ילדו שלא יצאו לידי שנאה גמורה

כיון שע"א אינו נאמן א"כ הרי הוא לדין בחזקת כשרותו שלא חטא מעולם, וגמלא מוילא שם רע על אדם כשר, אבל כלפי המספר שידע בעלמו שהמעשה אמת אפשר שאין איסור לש"ר, ורק מחבר על פריקה ועשינה שיכול לצוה לידי סכנה.

ויש להביא רא"י דדוקא צפריקה ועשינה מחבר עליו שיכול לצוה לידי סכנה, מדלג מוכיח צגמ' מפסוק שלפניו כי תפגע שור אויבך, אלא ודאי דאבידתו של עובר עצירה שאינו יכול לצוה לידי סכנה אינו מחבר על אבידתו, אך זה דלא כדעת התרגום יב"ע וכמו"ש ל.

מחו למיטרי' לרבי' וכו' בבי תרי. והא דנקט רבו דוקא, כתב הח"ח צצמ"ח כלל ד' ס"ק כ"ח ע"פ רציו יונה דאם יספר ליתר ההמון יתפרסם לעיניהם לגנאי ולציון לעד אף אחר שישוב, אבל אם יספר לחכם ולנוע אם יודע שש מדרכו הרעה יאזהבה ולא יזכור לו עוונותיו הראשונים.

בבמ"ח כלל ז' סק"ו הוכיח מגמ' נדה (ס"ח.) דאיסור לקבל לה"ר אפי' משנים, והקשה שם (סק"ז) דלפ"י אפי' אם מהימן כפי תרי מאי הוי והלא אפי' אם תרי סיפרו לנו ג"כ אסור להאמינם ולשנוא אותם, ותירץ דכוונת הגמ' מהימן כפי תרי כשני עדים המעידים צצ"ד שאז נאמינם צמוחלט.

והנה אם ע"א אינו נאמן כ"ש שע"י קול ודאי שאסור לשנאו, דקול גרע מע"א וכמו"ש רש"י צכתובות (כ"ו:) ורא"י מגדה (דף ס"ח) הנהו צני גלילא דנפק עליהו קלא וכו' לישנא זישא, והקשה צצמ"ח שם סק"ח מסנהדרין (ל"א) צההוא תלמידא דנפק עלי' קלא דגלי מילתא, ותירץ שנתצר אח"כ דהמעשה הי' אמת וכיון שהי' קול ונתפרסם הי' צוה חילול השם, והא דאיתא צמגילה (כ"ה:) דסני שומעני' וכן בקידושין (פ"ח.) מלקין על לא עובד השמועה, איירי שיולא עליו צתמידות שמועות רעות שעובר עצירות כמה פעמים עד שנתחזק לאנשי העיר לחשוד על עצירות, אוצר החכמה את"ד.

בתב הרמצ"ס פט"ז סנהדרין ה"ו דנאמן ע"א לומר אשה זו זונה, ואף שמעיד על דבר ערוה מ"מ כיון שהוא לאפרושי מאיסורא מותר להעיד וכמבואר צצו"ע סי' כ"ח סעי' א' צרמ"א, וא"כ לריך ציאוור למה יהא אסור להעיד ע"א הרי כוונתו שיהא מלוה לשנאתו, ומאי שנא לאפרושי מאיסורא או מלוה לשנאתו לרנצ"י.

ונראה דהשנאה הוא עונש על העצירה ועי"ז נאמר לא יקום ע"א צאיש, דע"א אין לו נאמנות להעניש על ידו, ומש"כ צאשה זו זונה מה שאסרוה לכהונה אינו עונש על העצירה שאפי' נבעלה צאונם ג"כ נאסרת, וא"כ הוי איסורים כאיסורי חלב וניבילה שע"א נאמן צוה.

אמנם אפי' כשיזניתה צרלון שעי"ז נאסרת לבעלה ג"כ מותר ע"א להעיד כמבואר בקידושין (ס"ו.) צמעשה דסמיא, והעטס שאין האיסור לבעלה צתורת עונש על החטא, אלא ע"י צוה דרלון נעשית חתיכת איסור לבעלה, וצוה מותר להעיד אם כוונתו לאפרושי מאיסורא, וכמו"ש צהג"מ רפ"ה מה' עדות וצשאלות צראשית שאלותא כ"ז. וכ"כ צתשי' שער אפרים סי' ס"ה (ד"ה וראיתי שהביא) צקדושין גבי ההוא סמיא, הו"ל לשמואל להלקותו כדאמרין גבי הרוחא דבר ערוה צחצירו כמו עוביה חטא, ולריכים לחלק דגבי

תוד"ה מטביל וכו' דהא קתני הכא חזרת ותניא נמי בסיפא. וצתו"ט כתב ע"ז דלא קשה מידי דהא חזרת דרישא לא פסיקא לי' דהא עיבול ראשון הוי בשאר ירקות וכו' הלכך דהר תנא בסיפא לומר דבהצאה שני' א"א אלא בחזרת אח"ד. ולע"ד אינו מוכן דא"כ גם חרוסת דרישא לא פסיקא לי', דדוקא מעבול בחרוסת משום קפא, אבל כשאוכל שאר ירקות א"א לעבול בחרוסת, ומשא"כ בסיפא אי אפשר אלא בחרוסת, וא"כ שפיר הקשו התוס' דלעולם נימא דרישא מעבול בחרוסת והדר תניא בסיפא כמו חזרת.

והרא"ש בשם רבינו יונה תירץ על מה שהקשו התוס' על רש"ס דלח"ק משום קפא לריק דרישא להטביל בחזרת בחרוסת, ותירץ דעיבול ראשון שאינו לחיוב אלא להכירא בעלמא ורגילין כל השנה לאכול חזרת בלא חרוסת ואינם חוששים לארס גם עתה לא חששו חכמים אם יאכלוהו בלא חרוסת אבל עיבול שני שהוא של מלוא הריקו חכמים שלא יבא בו חשש סכנה אח"ד. וקשה דאדכרה נימא שלוחי מלוא אינן נזוקין ושומר מלוא לא ידע דצר רע, חס ל"ה קביעי הזיקא שהרי כל השנה אינן נזוקין בזה, ואפ"ל דדוקא שאם יחשוב מהחזק יתבטל ע"ז מהמלוא אז אמרינן שזכות המלוא תגן עליו שלא יבא נזוק, אבל כשידור לקיים המלוא ולהזכר מהחזק ולא חסר איכו דאפסיד אנפשי', ולכך כאן שצידו לאכול מרור ולעבול בחרוסת ואפשר לקיים שניהם וכשפשע ולא עבול בחרוסת בזה ל"א שלוחי מלוא אינן נזוקין.

ובעונג יו"ט סי' מ"א בהגה"ה ראה להעמיס בדברי הרא"ש דכיון דעיבול שני הוי מלוא וצמחיה אס עושה בדרך שיש בו סכנה לא ילא יד"ח פי' כיון שפעור מהמלוא מחמת סכ"ג שאמרה חורה וחי בהם לאו צר חיובא הוא וכמאן דלא עבד ולא מיקרי מלוא כלל להכי הלריכו חרוסת משום קפא עכ"ל, ודבריו תמוהין דא"כ שיש חשש דסכ"ג איך הותר לו לאכול עיבול ראשון בלי חרוסת ולהכניס עלמו לסכנה, אלא ודאי שמאז הדין א"א לחשש ע"ז דהוי מיעוטא דמיעוטא, ול"ע.

הנה לשיטת התוס' דלח"ק עיבול ראשון לריק לעבול בחרוסת משום קפא, א"כ להלן (קט"ז). בשאלת הבן שצכל הלילות אין אנו מעבילין אפי' פעם אחת הלילה הזה צ' פעמים, והרי גם צכל הלילות מעביל החזרת בחרוסת משום קפא וא"כ אין כאן שני משאר הלילות, ואפ"ל דאין שאלתו על פעולת ההטביל דהא אינו שוגה משאר לילות וכמו"ש, אלא השנוי הוא התחלוקת אכילת הירק לצ' פעמים קודם הסעודה ובאמצע הסעודה, ופירוש אין אנו מעבילין אפי' פעם אחת היינו דהרבה פעמים אין אוכלין ירק בסעודה כלל.

שיטת התוס' שאם עיבול ראשון בשאר ירקות, א"א לעבול בחרוסת אלא בחומץ או במי מלח, ול"ע דדוקא צמחיהם אכלו כל מאכלם ע"י עיבול, אבל צמחינו שאין רגילין בעיבול הטיבול למה לי, ובמה שאוכל הירק קודם הסעודה הוי היכר לחיובות, וכמו"ש רש"ס שאין צני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה, ואפ"ל שלא ראו לשנות נוסח שאלת הבן אנו מעבילין צ' פעמים, לכך אוכלים ע"י עיבול.

חדרבי משה צסי' תע"ג סקט"ו הביא בשם אגודה שנתן חרוסת בחומץ ללא ידי כולם עכ"ל. וקשה ממנ"פ אם עדיין שם חרוסת עליו, לא ילא שיעת ר"ת ור"י שאסרו לעבול בחרוסת ואם לא נקרא חרוסת כי נחצבל צרוב חומץ לא ילא שיעת הרמב"ם ורצ עמרם שמחייבים לעבול בחרוסת. ול"ע.

עכ"ל, נראה מדבריו שמפרש מ"ש התוס' וצאין מתוך כך לידי שגאה גמורה היינו שאם לא יטעון עמו ע"ז יבואו לידי שגאה אף אם יחזור אח"כ בשגוה וכמו"ש במתלית השקל שם, ולולי דבריו מהפרשים דברי התוס' כפשוטם דמתוך שחזירו ג"כ שגאו צא ע"ז לידי שגאה נוספת מלבד השגאה שגאוהו על העצירה.

כתב הרמ"ק בחומר דבורה סופ"צ ח"ל, ירגיל עלמו להכניס אכצת צנ"א בלבו ואפי' הרשעים וכו' יאהב אותם בלבו עכ"ל, ול"ע איך תתישב סוגיה זו לדבריו.

ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בורעו וציצית. והתוד"ה ואין, כתבו ח"י אפי' אין לו יש לחזר ולהביא עלמו לידי חיוב כדאשכחן במשה שהי' תאב ליכנס לא"י כדי לקיים מצוות שבה, והנה התוס' כללו ציצית ותפילין והרי ציצית היא חובת עולת, וזה מעיקר הדין אינו מחוייב, אלא שיש לו לחזר ולהביא עלמו לידי חיוב וכדאיתא במנחות (מ"א). ומשא"כ תפילין שהוא חובת גזרה ודאי שמחוייב מלד הדין כ"ז שאינו אנוס ומה לריכוס ע"ז רחי' ממשה, וציתור קשה דמפירוש הראשון של התוס' משמע דתפילין כשאין לו א"א לחזר אחריהם, וכיון שהוא חובת גזרה, ודאי חייב לחזר ולהמליא לו תפילין, ועי' ביאור הלכה סוס"י תרנ"ו, ול"ע, והראונו בחיי אדם נגשמת אדם כלל ס"ה ה' זהירות המלוא סי' י"ע שהעלה שא"א לעקור דירתו לעיר אחרת צדדי לקיים המלוא עיי"ש.

והמונע מנעלים. ולעיל (קי"ב). פרש"ס דגנאי הוא "לח"ח" לילך יתקן, וכאן משמע דאיירי בכל אדם.

בבלדאי. עי' רש"ס, והב"י סוס"י קט"ע כתב בשם תשו' הרמב"ן סי' רפ"ג דהאיסור אל תפנו אל האוזות היינו כששאל מהאוז עלמו, אלא כאן איירי שבעלי אוז עשו מעשה ושמעו ואח"כ צא זה ושאל להם מה חידוש יש בעולם שזה אין בו אלא משום חמים תהי', וזה מתוך קושי רש"ס על רש"י, ועי' מנ"ח מלוא חק"י דמוני המלוא אין מוגין חמים תהי' למ"ע שאינו רק זהירות, עכ"ל. אמנם הרמב"ן בתוספותיו לסי' מ מלוא ח' מנאו למ"ע.

דף קי"ד ע"א

שהיין גורם לקידוש שתאמר, ד"א ברכת היין תדירה. עי' צל"ח ברכות (דף נ"א): מה שהקשה על צ' העמיס ומ"ש ע"ז בקובץ על הרמב"ם פכ"ט ה"ו מה' שבת, ובשאל"ה סי' כ"ג והעתקנו דצריכה לעיל (דף ק"ו ע"א) בתוד"ה זכרנו, וכתבו רש"י ורש"ס שאם אין לו יין או פת אינו מקדש, והברכ"י סי' רע"ג הביא בשע"ת שם סק"צ, הביא מחלוקת האחרונים בזה, והפר"ח סי' תרע"ח הוכיח מכאן דאינו מקדש (ועיי"ש דף ק"ו). מה שכתבו בזה.

כתב הרש"ס דמה שהקדימה התורה לתמיד "דשציל שביא תדירה הקדימו הכתוב" וגמלא לפ"ז דצדיעצד כשהקדים מוסף לתמיד של שחר כשר ובמנחות (מ"ט): שלא יבא קודם לתמיד של שחר מלוא בעלמא, והתוס' ציומא (דף כ"ט). צד"ה אלא, האריכו בזה ודייקו מתוספתא דצדיעצד פסול מה"ת, והארכנו בזה לעיל דף נ"ח ע"ב.

מאי דבר אחר. הל"ח בצרכות הקשה למה לא הקשה הגמ' לצ"ש ל"ל תרי עמי, ועי' צס' מעגלי דק א"ח סי' י"ב מה שהי' בזה.